

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
t.a.v. de heer H. de Jonge, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
Postbus 20350
2500 EJ Den Haag

Datum
31 oktober 2019
Contactpersoon

Bijlage(n)
Nadere uitwerking voortgang actielijn 2
Telefoon

Ons kenmerk

Uw kenmerk

Onderwerp
Voortgang Actielijn 2

Geachte minister De Jonge,

Elk kind heeft recht op een liefdevolle en stabiele omgeving om in op te groeien. We willen er steeds beter in worden dat kinderen zo veel mogelijk in eigen thuissituatie kunnen opgroeien. Als dat niet lukt, spelen pleegzorg en andere vormen van gezinsgerichte jeugdhulp een belangrijke rol in het realiseren van het doel 'zo thuis mogelijk opgroeien'. De Branches Gespecialiseerde Zorg voor Jeugd (BGZJ), waarin Jeugdzorg Nederland, GGZ Nederland, VGN en VOBC samenwerken, en hun achterbannen, werken lokaal, regionaal en landelijk intensief samen om dit doel te realiseren. Die beweging komt op gang, maar er moet nog het nodige gebeuren om dit volledig waar te maken.

'Meer kinderen zo thuis mogelijk laten opgroeien' is ook de gezamenlijke ambitie in Actielijn 2 van het Actieprogramma Zorg voor de Jeugd. Actielijn 2 is breed en bestaat uit meerdere onderdelen. In deze brief zoomen we specifiek in op de drie deelplannen waarbij de jeugdbranches het voortouw namen en de uitvoering op gang is gekomen, namelijk:

- Het *Actieplan Pleegzorg*
- Het *Koersdocument Sterke gezinshuizen*
- Het plan *De best passende zorg voor kwetsbare jongeren*

In deze brief en de bijlagen geven we een overzicht van de stand van zaken. Daartoe schetsen we eerst de samenhang tussen de drie deelplannen. Vervolgens de context waarbinnen de uitvoering van deze plannen in de praktijk vorm moet krijgen. Tenslotte gaat de brief in op de hoofdlijnen van de stand van zaken. Per plan geven we in de bijlagen een nadere uitwerking van die hoofdlijnen: wat er al gerealiseerd is, wat nog niet gelukt is, welke goede voorbeelden er in de regio's zijn (die in andere regio's gebruikt kunnen worden) en hoe we het vervolgtraject zien.

Zo thuis mogelijk: de samenhang tussen de deelplannen

Ambulante hulp in het eigen gezin heeft de voorkeur als het gaat om hulp aan kwetsbare jongeren. Als dat niet kan, dan biedt pleegzorg het eerste 'zo thuis mogelijke' alternatief. In situaties waarin pleegzorg geen optie is, bieden gezinshuizen kleinschalige opvang. Als plaatsing in een (gesloten) instelling onvermijdelijk is, dan ook daar het liefst in een kleinschalige en zo thuis mogelijke omgeving.

De plannen binnen Actielijn 2 hangen sterk met elkaar samen. Sommige problemen in de pleegzorg zijn te verklaren doordat jongeren met te zware problematiek in de pleegzorg terecht zijn gekomen: een gezinshuis zou voor hen beter passend zijn, maar het aanbod is niet altijd toereikend. De verdere ontwikkeling van gezinshuizen biedt dus ruimte in de pleegzorg. Gezinshuizen kunnen ook een belangrijke rol spelen in de uitstroom uit (of zelfs het voorkomen van plaatsing in) 24-uursvoorzieningen waaronder Jeugdzorgplus. Gezinshuizen kunnen niet op één hoop worden gegooid: het gaat juist om een zeer gevarieerd aanbod van zeer uiteenlopende zorg. De constante factor is dat deze zorg in een gezinssetting wordt aangeboden, maar de doelgroep en het specifieke aanbod verschilt per gezinshuis.

De context: het jeugdstelsel staat onder grote druk

Onze ambities zijn groot en raken de kern van de doelstellingen van de Jeugdwet. De verschillende onderdelen hangen sterk samen en successen kunnen alleen geboekt worden als alle betrokken partijen hun bijdrage leveren. Het afbouwen van een zorgvorm kan alleen als het alternatief ook opgebouwd is en deze ombouw moet in de juiste volgorde plaatsvinden. Zowel in fysieke vorm (de locaties) als in de beschikbaarheid van (om-)geschoolde professionals. Anders komen kwetsbare jongeren in de knel, door het ontbreken van passend aanbod. De complexe financieringsvraagstukken rond deze ombouw vragen om langjarig commitment en een eenduidige visie, niet alleen bij de aanbieders, maar ook bij de opdrachtgevende gemeenten in regio-overstijgend verband. Op de ene plek lukt dat beter dan op de andere. Het uiteenvallen van regio's en de soms moeizame bovenregionale samenwerking tussen gemeenten maakt het ingewikkeld de ambities te realiseren.

Het jeugdstelsel staat onder grote druk. Gemeenten geven aan, ondanks het extra geld bij de Voorjaarsnota, nog steeds te weinig geld te hebben voor de uitvoering van de jeugdzorg. Er is veel discussie over bezuinigingen, het uitblijven van loon- en prijscompensatie en (forse) tariefkortingen, tot in de rechtszaal aan toe. Veranderingen in de jeugdhulp vragen nieuwe vaardigheden en bij- of omscholing van personeel, maar de ruimte hiervoor is vaak moeilijk te vinden. Al langer pleiten we daarom voor een scholingsfonds. De administratieve lasten blijven onverminderd hoog. Inkooptrajecten verlopen stroef en aanbestedingstrajecten doorkruisen regelmatig de gewenste samenwerking. Er worden veel inspanningen verricht om hier verbetering in te brengen, maar vooralsnog is van de door u voor de jeugdsector bepleite 'rust, orde en regelmaat' geen sprake. Dit heeft uiteraard grote invloed op de mate en het tempo waarin de actieplannen gerealiseerd kunnen worden.

Bestuurders en professionals zijn zeer gemotiveerd om de beweging naar 'meer kinderen zo thuis mogelijk laten opgroeien' in de praktijk te brengen. Ook gemeenten willen hier resultaten in boeken. Maar alle tijd en aandacht die nodig is om onder de huidige omstandigheden überhaupt zorgcontinuïteit te kunnen bieden, kan niet in de transformatie-opgave gestoken worden. Alle betrokkenen willen aan de slag met de opgave om eerder, sneller en beter passende hulp te bieden aan kwetsbare jongeren, maar de enorme druk op het stelsel zit ons allemaal in de weg.

Stand van zaken: hoopgevende cijfers

Ondanks de hierboven geschetste moeilijke omstandigheden waaronder jeugdhulporganisaties invulling moeten geven aan de transformatie-opgave, werken ze hard aan de benodigde veranderingen. Er zijn dan zeker ook positieve ontwikkelingen te melden. Het doel 'meer kinderen zo thuis mogelijk op laten groeien' heeft brede steun binnen de betreffende sectoren en de actieplannen hebben tot veel, grote en kleine, bewegingen geleid. Er zijn ook hoopgevende cijfers: het CBS meldt een opvallende stijging van jeugdhulp in het eigen netwerk, er is een sterke daling te zien in jeugdhulp met verblijf, sinds de decentralisatie worden meer jongeren gezinsgericht opgevangen en het aantal jongeren in residentiële of gesloten jeugdhulp is gedaald. De daling van Jeugdzorgplus in 2018 (7% minder dan in 2017) lijkt ook in 2019 door te zetten. In de eerste helft van 2019 werden opnieuw 7% minder jongeren in de Jeugdzorgplus geplaatst dan in de eerste helft van 2018. Het zijn bescheiden successen en een echte doorbraak is pas te realiseren als de opbouw van alternatieve kleinschalige zorgvormen en de ondersteuning van gezinnen in de thuissituatie verder van de grond komt.

De drie plannen: beweging & project

De beweging naar 'meer kinderen zo thuis mogelijk laten opgroeien' bestond al voor de deelplannen over Actielijn 2 gepresenteerd waren. De plannen geven een impuls aan deze beweging en we zien dan ook verschillende veranderingen ontstaan. In Limburg verdween het hek om de gesloten instelling, in Amsterdam werden de isoleercellen gesloten, op diverse plekken gaat de kamerdeur 's nachts niet meer op slot. Professionals uit de verschillende sectoren wisselen kennis uit, zo liepen medewerkers van de Jeugdzorgplus en de jeugd-ggz stage bij elkaar, hebben verschillende Jeugdzorgplusinstellingen nu een psychiater in huis en worden spiegelbijeenkomsten met jongeren georganiseerd. Deze kleine voorbeelden laten zien dat het leef- en werkklimaat binnen Jeugdzorgplusinstellingen op veel plaatsen aan het bewegen is.

De (actie)plannen hebben mede tot doel deze beweging op gestructureerde wijze te versnellen en te versterken. Daar hoort een projectorganisatie bij om hier uitvoering aan te geven. De afhandeling van de subsidieaanvraag voor deze projectorganisatie heeft langer geduurd dan we hadden gehoopt. Feitelijk kon rond de zomer gestart worden met de voorbereiding van projectinrichting en vond de formele start afgelopen september plaats. Daarbij komt dat de plannen niet van landelijke financiering voor de uitvoering van de transformatie zijn voorzien: de veranderingen moeten uit het reguliere gemeentelijke jeugdzorgbudget bekostigd worden en de druk op dat budget is groot. De tijdspaden uit de plannen zijn niet allemaal realistisch meer. Door bestuurders en professionals is in een bijeenkomst eind september aangegeven dat het belangrijk is om focus aan te brengen (prioriteiten stellen) en aan concrete doelen te werken. Het gaat er niet om dat we alle acties tot in detail beschrijven of uitvoeren, maar het is juist van belang om de hoofdbeweging zichtbaar te maken en instellingen en regio's zelf de ruimte te geven om daar invulling aan te geven. We werken dus niet top-down, maar de veranderstrategie is gericht op het werken aan gerichte regionale ontwikkelingen die zich als een olievlek over het land gaan verspreiden. Om dit te faciliteren organiseren we regionale bijeenkomsten met bestuurders en professionals. De bijeenkomsten staan in het teken van het leren van elkaar, ontwikkelingen delen en vraagstukken bespreken.

Actieplan Pleegzorg en Koersdocument Gezinshuizen

In het Actieplan Pleegzorg worden actuele opgaven in de pleegzorg opgepakt. In het kader van het Actieplan is onder andere de leeftijdsgrens aangepast: pleegzorg wordt standaard ingezet tot 21 jaar. Op 30 oktober is de nieuwe wervingscampagne voor pleegouders 'Open je wereld.nu' van start gegaan. We hebben het leer- en ontwikkelaanbod voor pleegouders versterkt en tien pleegzorgaanbieders doen praktijkonderzoek naar het voorkomen van vroegtijdige beëindiging van pleegzorg en uitval van pleegouders. Meerdere organisaties zijn bezig zorgteams structureel vorm te geven, waarin pleegzorgbegeleiders, jeugdbeschermers, pleegouders, ouders, de jeugdige en andere belangrijke professionals en personen samenwerken. Daarnaast pakken verschillende organisaties het thema 'pubertijd' op, omdat juist in deze leeftijdsfase het risico op breakdown groot lijkt. Ook het versterken van de opvoedvaardigheden en het ondersteunen en professionaliseren van pleegouders is een thema waar organisaties mee aan de slag zijn.

De Kwaliteitscriteria Gezinshuizen vormen de basis voor het Koersdocument Gezinshuizen. Organisaties en gezinshuizen zijn zelf aan de slag met het vormgeven van de kwaliteitscriteria in hun praktijk. Het Koersdocument Gezinshuizen is van de drie deelplannen het meest recent gepresenteerd en wordt op dit moment uitgewerkt in concrete vervolgstappen.

Best passende zorg

Het plan 'De best passende zorg voor kwetsbare jongeren' is opgesteld door en voor de brede jeugdhulpsector, over de branchegrenzen heen. Professionals uit de praktijk en ervaringsdeskundigen hebben samen aan dit plan gewerkt. Het doel is enerzijds om te voorkomen dat jongeren in de gesloten zorg terecht komen en anderzijds om beter passende zorg te bieden voor jongeren die hier wel terechtkomen. Door kwetsbare jongeren met (potentieel) complexe en meervoudige problematiek eerder en sneller in beeld te krijgen, werken we 'stroomopwaarts' aan perspectief en een veilige thuisbasis. Voor jongeren in de gesloten opvang voorkomen we doorplaatsingen en het uitgangspunt is dat de geslotenheid zeer tijdelijk is. Individueel maatwerk is nodig om betere ondersteuning en behandeling te bieden. In Groningen is 'Het Servicepunt' ingericht: een samenwerkingsverband met specialistische kennis waar men terecht kan met vragen over trajectzorg om zo een gesloten plaatsing te voorkomen. Vorig jaar werd hier in circa vijftig gevallen een alternatief voor gesloten jeugdhulp gevonden. De expertise uit de Jeugdzorgplus, de jeugd-ggz en de LVB wordt ook in Brabant al vroeg ingezet, binnen het Civiel Traject Beraad: ook hier om zo een gesloten plaatsing te voorkomen en geschikte alternatieven te zoeken. In het midden van het land wordt gewerkt met een pedagogisch medewerker in de thuissituatie of een maatwerkoplossing in een gezinshuis gezocht om plaatsing in de gesloten jeugdhulp te voorkomen. In de regio Haaglanden zijn kleinschalige logeerhuizen gekoppeld aan de Jeugdzorgplusinstelling, om zo voor een vloeiende overgang bij de uitstroom te zorgen. In Noord-Holland zijn twee kleinschalige voorzieningen gerealiseerd, die maatwerk bieden voor jongeren die moeilijk in grotere groepen kunnen functioneren en zo doorplaatsingen voorkomen.

Onderdeel van het plan is ook het naar nul brengen van het aantal gedwongen afzonderingen. Daartoe is het project 'Ik laat je niet alleen' van start gegaan met een nulmeting en gezamenlijke definitie van gedwongen afzonderen. Er is gekozen voor een brede definitie, waarbij het niet alleen gaat over het gebruik van de isoleercel, maar ook om het (bijvoorbeeld 's nachts) afsluiten van kamers. Jeugdzorgplusinstellingen zijn hun beleid op dit terrein volop aan het aanpassen en de komende metingen geven inzicht in de voortgang.

Gezaghebbende professionals uit de betrokken sectoren schreven het plan 'De best passende zorg voor kwetsbare jongeren'. Deze professionals worden nu ook betrokken bij de verdere uitwerking en tussentijdse herijking van het plan. Zij vormen samen de beweging STROOMop en helpen, ondersteunen, verbinden, versterken en vergroten de lerende praktijken overal in het land. We organiseren als branches gezamenlijk regionale bijeenkomsten, gericht op regionale veranderingen in lijn met de landelijke ambities. De gedachte is dat we landelijk één verhaal uitdragen op alle niveaus, maar dat er ruimte moet zijn en blijven om regionaal invulling te geven aan de visie en speerpunten te kiezen die passen bij de desbetreffende opgave. Goede regionale voorbeelden of elementen van een aanpak kunnen elders weer overgenomen worden. Uiteindelijk boeken we pas echt succes als de veranderingen overal merkbaar en succesvol zijn ingezet. In de bijlagen kunt u meer lezen over de veranderstrategie en wat we onderweg tegenkomen: zowel successen als hardnekkige uitdagingen.

Tot slot

In deze brief (en bijlagen) geven we een beeld van de stand van zaken bij de uitvoering van een aantal deelplannen onder Actielijn 2 van 'Zorg voor Jeugd' en de stappen die daarin gezet worden. In de context van een gedecentraliseerd jeugdzorgstelsel dat nog lang niet optimaal functioneert en onder grote druk staat, gebeurt er toch al veel. Er is echter ook nog veel te doen. U heeft eerder aangekondigd nieuwe afspraken over de ordening van het zorglandschap te willen maken, met duidelijkheid over wat er op lokaal, regionaal, bovenregionaal en landelijk niveau georganiseerd moet worden. Zo'n nieuwe ordening kan een belangrijke impuls geven aan de kansen die er zijn om de doelen uit Actielijn 2 te verwezenlijken. We blijven daarom graag met u in gesprek over deze en andere mogelijke verbeteringen in het jeugdstelsel. Ons doel en onze ambitie is immers hetzelfde: meer kinderen zo thuis mogelijk laten opgroeien.

Met vriendelijke groet,
Namens de Branches Gespecialiseerde Zorg voor Jeugd (BGZJ)

Hans Spigt
Voorzitter Jeugdzorg Nederland

Bijlage - Plan De best passende zorg voor kwetsbare jongeren

Inleiding

In maart 2019 presenteerden we als Branches Gespecialiseerde Zorg voor Jeugd, samen met uw ministerie en nog een heel aantal partijen het plan De best passende zorg voor kwetsbare jongeren¹. De ambities in dit plan werden breed gedeeld.

Doel van het plan is om enerzijds de zorg te verbeteren voor jongeren die tijdelijk dwang nodig hebben en anderzijds voorkomen dat jongeren in de gesloten zorg terecht komen. De in het actieplan opgenomen veranderstrategie bevat drie elementen:

- a. Een brede coalitie van onomkeerbare verandering: jeugdigen, professionals, aanbieders, gemeenten, onderwijs, kennisinstellingen, inspectie en wetgever committeren zich aan de verandering langs negen veranderopgaven en randvoorwaarden.
- b. Een “cockpit” van gezaghebbende professionals en jongeren.
- c. Een top 100 aanpak.

Dit doel is uitgewerkt in negen ontwikkelrichtingen voor de korte en de lange termijn met ontwikkelacties die in de tijd zijn uitgezet in de vorm van een “ruwe tijdplanning”.

Stand van zaken

In de periode voor de zomer is gewerkt aan de financiering voor het project. Dit heeft geresulteerd in een projectsubsidie voor de periode van 2,5 jaar (tot eind 2021). In augustus 2019 is een programmaleider aangesteld en is het actieplan vertaald naar een programma dat de uitvoering ter hand neemt. BGZJ is hiervan de opdrachtgever. De breed samengestelde Stuurgroep Zorg voor Jeugd fungeert tevens als stuurgroep voor het programma. In het programma - dat STROOMop is genoemd - zijn de ontwikkelrichtingen geordend naar vijf thema's. De eerste drie thema's hebben betrekking op het voorkomen dat jongeren in een gesloten setting worden geplaatst. Het vierde thema gaat over het verbeteren van de zorg die jongeren die tijdelijk in een gesloten setting verblijven, nodig hebben. Het vijfde thema gaat over het monitoren van het programma als geheel. Vakmanschap, persoonsgerichte hulp (individueel maatwerk) en het delen van kennis/expertise vormen belangrijke dimensies binnen elk van deze thema's. Projecten die in het kader van dit programma worden uitgevoerd spelen op (boven)regionaal of landelijk niveau.

Het programma wordt gecoördineerd door een groep van gezaghebbende professionals en jongeren. In plaats van “cockpit” is gekozen voor STROOMop omdat dit beter dan “cockpit” uitdrukking geeft aan de strategie die gevolgd wordt: een vitale coalitie en beweging creëren die handen en voeten geeft aan de opgave om jeugdhulp inclusief het onderwijs zo goed mogelijk rondom de jongere en diens ‘naasten’ te organiseren, beginnend aan de monding, bij zeer ingewikkelde problematiek.

In de onderstaande tabel zijn de thema's opgenomen uit het Actieplan plus een planning van activiteiten op de korte termijn.

De thema's hebben betrekking op vier hoofdlijnen:

- het versterken van de jeugdhulp thuis
- het opschalen van kleinschalige woonvormen

---

¹ <https://www.jeugdzorgnederland.nl/actueel/plan-voor-beter-passende-zorg-voor-kwetsbare-jongeren/>

- het verminderen van plaatsing in en doorplaatsingen tussen en binnen gesloten voorzieningen
- het verbeteren van de zorg in residentiele of gesloten settings.

Het uitvoeringsprogramma STROOMop zal zich richten op deze vier hoofdlijnen. Passende zorg voor kwetsbare jongeren houdt in dat we toe bewegen naar een vorm van zorg die de jongere zoveel mogelijk helpt in zijn of haar leefomgeving.

	Activiteiten (boven)regionaal	Activiteiten landelijk	Planning
Suicidepreventie	•	Project in voorbereiding	Start januari 2020
Gedwongen afzondering	••	Landelijk project en onderzoek in uitvoering	Voortgangsrapportage mei 2020
Individueel maatwerk	••	Overzicht best practice Landelijk afsprakenkader	Medio 2020
Gezinsgericht werken	••	Overzicht best practice Landelijk afsprakenkader	Overzicht best practice: medio 2020 Landelijk afsprakenkader: 1e kwartaal 2020
Matching&plaatsing	••	Gezamenlijk plan	1e-2e kwartaal 2020
Onderwijs&zorg	••	Landelijk afsprakenkader	1e kwartaal 2020
Versterken van het voorveld en ambulantisering	••	Landelijk afsprakenkader	1e kwartaal 2020
Inzet niet-professionals en ervaringsdeskundigen	••	Landelijk netwerk Gezamenlijke visie Beschikbaarheid scholing	1e kwartaal 2020 2e kwartaal 2020 3e kwartaal 2020
Risicotaxatie en veiligheid		Gedeeld beeld risicotaxatie en risicomangement	3e kwartaal 2020
Ontwikkelen kleinschaligheid	••	Landelijk kader op basis van bovenregionale projecten	3e kwartaal 2020
Verbeteren van het leef-,leer- en werkklimaat	••	Uitwisseling tussen instellingen Kader toepassen monitorgegevens in projecten	1e kwartaal 2020 1e-2e kwartaal 2020
Monitor		Ontwikkeling en inrichting Start meting	4e kwartaal 2019 1e kwartaal 2020

- betekent dat er in ieder geval 1 project bekend is
- betekent dat er meerdere lopende projecten bekend zijn

STROOMop

De kracht van het plan De best passende zorg voor kwetsbare jongeren is, dat wordt door alle betrokken partijen erkend, dat het plan geschreven is door een aantal gezaghebbende professionals en jongeren. Deze groep heeft ook gedurende de periode van de looptijd van het plan een belangrijke rol via de beweging STROOMop. Vanuit verschillende expertises (onderwijs, lvb, kinder- en jeugdpsychiatrie, beleid, ervaringsdeskundigheid) worden veranderopgaven verder uitgewerkt en reële mijlpalen beschreven. De rol van STROOMop is helpen, ondersteunen, verbinden en versterken c.q. vergroten van lerende praktijken, zodat opschaling mogelijk is. Regionale projecten kunnen van een landelijk kader worden voorzien of met elkaar worden verbonden in een landelijk project. Inzichten en kennis worden omgekeerd vertaald naar praktijken. Via deze beweging wordt gewerkt aan een brede coalitie van onomkeerbare verandering. Via een monitor wordt de voortgang inzichtelijk gemaakt. Deze monitor is in voorbereiding en wordt naar verwachting vanaf begin 2020 in gebruik genomen.

STROOMop focust zich de komende 6 maanden op een aantal veranderopgaven. Zo wordt een nadere uitwerking gemaakt van het aantal niet gewenste doorplaatsingen. Er wordt een sectorbreed lerend systeem ontwikkeld rond verbetering leef- en werkklimaat. Hierbij wordt aangehaakt op het lerende netwerk van ambassadeurs dat opgebouwd is binnen JeugdZorgplus voor het terugdringen aantal gedwongen afzonderingen. Om suïcidepreventie ook binnen jeugd- en opvoedhulp (inclusief JeugdZorgplus) verder vorm te geven zal eind 2019 hier toe een plan verder uitgewerkt zijn. Hierin wordt gebruik gemaakt van de kennis en praktijk die is opgedaan bij een aantal aanbieders van VGN en GGZ Nederland. Suïcidepreventietraining, e-module en handvatten zullen in de loop van 2020 gereed zijn. Ook wordt toegevoerd naar meer grip op toeleiding naar JeugdZorgplus. Belangrijke elementen hierbij zijn zorgen dat het brede zorglandschap goed toegerust is. Hier komt ook direct, opnieuw, de samenhang naar voren met Actieplan Pleegzorg en het Koersdocument gezinshuizen. Ook wordt hier nadrukkelijk aangesloten op het samenwerkingsplatform vakmanschap jeugdprofessionals, dat het NJI in samenspraak met het veld ontwikkelt.

Om aan te sluiten bij afspraken tussen jeugdZorg, j-GGZ en gehandicaptensector over de wijze waarop integraliteit echt wordt vormgegeven, via het delen van goede voorbeelden bijvoorbeeld, heeft STROOMop een binnenste-buitenkring werkwijze geïntroduceerd. Dit betekent dat in de ontwikkelingen c.q. projecten altijd minimaal in twee branches (inclusief onderwijs) of onderdelen van het zorglandschap gevolgd worden. Werkwijze hiertoe wordt op korte termijn geconcretiseerd.

Project Ik laat je niet alleen

JeugdZorgplusinstellingen hebben gezamenlijk de ambitie uitgesproken om gedwongen afzonderingen zo veel mogelijk terug te dringen.² Een voorwaarde om gedwongen afzonderen te verminderen is dat er een heldere definitie is en dat door de instellingen wordt geregistreerd hoe vaak het voorkomt. Via het project *Ik laat je niet alleen* hebben alle JeugdZorgplusinstellingen in de periode van oktober 2018 tot juni 2019 onder regie van de Academische Werkplaats RisicoJeugd een project uitgevoerd om te komen tot een door alle partijen bekrachtigde definitie van 'gedwongen afzondering'.³

² <https://www.jeugdzorgnederland.nl/actueel/jeugdzorgplus-zonder-gedwongen-afzonderingen/>

³ https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2019/06/20190531-AWRJ-Ik-Laat-Je-Niet-Alleen-Eind-rapportage_.pdf

Gekozen is om gedwongen afzonderen vooralsnog breed te definiëren zodat patronen in beeld konden worden gebracht: ‘het tegen de wil van de jongere plaatsen in een ruimte die hij of zij niet mag of kan verlaten’. De brede definitie is, heel gewaagd, gebruikt om een nulmeting uit te voeren om in kaart te brengen hoe vaak gedwongen afzondering voorkomt. De nulmeting heeft gezorgd voor een aantal randvoorwaarden, waaronder inzicht in patronen van gedwongen afzondering. Verreweg de meeste gedwongen afzonderingen blijken gepland te zijn, zoals rustmomenten gedurende de dag, en dat de meeste afzonderingen plaatsvinden op de eigen kamer van de jongere. Dit inzicht brengt met zich mee dat diverse projecten in de regio’s zich richten op het terugdringen van het gebruik van de “isoleer” in een context van een niet-repressief leefklimaat voor jongeren en een werkklimaat dat een appèl doet op het vakmanschap van jeugdhulpprofessionals.

Gedurende het project is via ambassadeurs en contactpersonen registratie van alle Jeugdzorgplusinstellingen een Lerend Netwerk Jeugdzorgplus ontstaan, waarbij uitwisseling en delen van ervaringen belangrijke thema’s zijn. Het NJI sluit hierop aan in het kader van het samenwerkingsplatform vakmanschap jeugdprofessionals. Zij ondersteunen de deelnemers aan het lerend netwerk vanuit de bril van vakmanschap in de uitvoering van de regionale en lokale projecten.

Voorbeelden⁴

Binnen elke jeugdzorgplusinstelling treden de nodige veranderingen op. In Limburg bij Via Icarus verdween het hek om de instelling en werd in de onderwijsinstelling van de gesloten jeugdzorg een comfortroom ingericht, in bijvoorbeeld Amsterdam bij Spirit werden de isoleercellen gesloten, overal worden de standaard rustmomenten tegen het licht gehouden. Via het Lerend Netwerk zijn methodes en behandelingen die bij de ene instelling goed werken, zoals Geweldloos Verzet en Safe Path Schematherapie, gepresenteerd en worden nu ook gebruikt in andere instellingen. Daarnaast wordt bijvoorbeeld via de Thuisbest methodiek plaatsing in Jeugdzorgplus verkort of zelfs voorkomen via MST. Pluryn zet Jeugdzorgplus in thuissituatie in middels een schorsing van de maatregel/ voorwaardelijke machtiging. Hierbij wordt een pedagogisch medewerker in de thuissituatie ingezet. Als dit niet mogelijk is, wordt door Pluryn via een maatwerkconstructie Jeugdzorgplus in een gezinshuis ingezet.

Spirit de Bascule: Door diverse ketenpartners (overheid, jeugd- en volwassenenzorg, politie, justitie en onderwijs) worden in gezamenlijkheid verschillende kleine initiatieven genomen die zich richten op het overbodig maken van Jeugdzorgplus (Bewegen Radicaal stoppen met dwang en drang). De focus hierbij ligt op ‘geen kind gesloten’. Met elkaar wordt nagedacht wat de Jeugdzorgplus in stand houdt of overbodig maakt. Vanwege de complexiteit worden de initiatieven en/ of experimenten klein gehouden en gekeken naar wat er vandaag gedaan wordt en gedaan kan worden. Doordat medewerkers zelf de experimenten met elkaar bedenken en daar zelf een kans tot verbetering in zien, blijft verbondenheid en commitment vaak behouden. De inzichten vanuit de experimenten dragen bij aan het creëren van inzicht in de huidige manier werken en het gezamenlijk formuleren van oplossingsrichtingen. Daarnaast helpt het om de programma’s en actielijnen (landelijk, gemeentelijk) in samenhang te blijven zien.

---

⁴ De voorbeelden die genoemd worden in deze bijlage zijn niet uitputtend, maar geven wel een beeld van de in gang gezette bewegingen.

Project Ik laat je niet alleen – deel 2

Via het *Plan De best passende Zorg voor kwetsbare jongeren* is een vervolgproject 'Ik laat je niet alleen 2' van start gegaan in juni 2019, tevens onder regie van de Academische Werkplaats RisicoJeugd. Het project heeft een looptijd tot eind 2021, en zal via uitvoering van twee nieuwe metingen (die plaatsvinden gedurende minimaal een half jaar) opnieuw rapportages opleveren met aanbevelingen ten aanzien van definitie en verminderen van gedwongen afzonderen. De verwachting is dat het aantal gedwongen afzonderingen per meetperiode drastisch zal dalen. Zeker gelet op het feit dat de verwachting is dat het aantal geplande gedwongen afzonderingen via het doorbreken van patronen binnen instellingen al resultaten laat zien.

Het Lerend Netwerk Jeugdzorgplus wordt voortgezet en uitgebouwd, mede ook met hulp van het NJi. Via action learning en tussentijds terugkoppeling van registratiegegevens en het gesprek hierover met elkaar wordt gewerkt aan het verder terugbrengen van het aantal gedwongen afzonderingen en overige vrijheidsbeperkende maatregelen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van ervaringen van de andere branches die al langer aan het toewerken zijn naar het terugbrengen van het aantal separaties en gedwongen afzonderingen.

Daarnaast zal het project een voorstel voor registratie en definitieve inrichting van de landelijke monitor gedwongen afzonderen in samenspraak met de instellingen opleveren. Met aandacht voor onder andere ICT, inhoudelijke wijze van registreren en aansluiting met jeugd-GGZ. Er zal een overzicht ontwikkeld worden van vermindering van gedwongen afzonderen waar alle instellingen aan werken. Tevens levert het project een menukaart good practices op ten aanzien van alternatieven.

Voorbeelden

Regionale samenwerkingen

Bij Elker is 'Het Servicepunt' ingericht: een samenwerkingsverband van een aantal aanbieders waar men terecht kan met vragen over trajectzorg om plaatsing Jeugdzorgplus te voorkomen. Vorig jaar zijn ca. 50 plaatsingen voorkomen. Dit past bij de veranderopgave 'matching & plaatsing, geen doorplaatsingen - vast woonperspectief'. Bij Jeugdhulp Friesland bijvoorbeeld zijn medewerkers van de Jeugdzorgplus en ggz zijn bij elkaar gaan stagelopen. Hierdoor wordt kennis en uitwisseling vergroot, wederzijds begrip vergroot en wordt meer elkaars taal gesproken. Bij enkele Jeugdzorgplusinstellingen, is er standaard een psychiater in huis gehaald. Bij Parlan bijvoorbeeld wordt dagelijks samengewerkt met de GGZ-polikliniek die inpandig gevestigd is. Hierbij is het van groot belang gebleken dat medewerkers vanuit Jeugdzorgplus en medewerkers van de GGZ-polikliniek elkaar dagelijks treffen op de werkvloer, zodat ze elkaars handwijze kennen en respecteren en met elkaar leren. Op die manier worden crises gezamenlijk voorkomen.

Gemeenten in Zuid-Limburg voeren momenteel met Via Icarus en LevantoGroep een ontwikkeltraject uit om een woonvoorziening te starten voor een specifieke groep jongeren die tussen wal (gesloten residentiële opvang) en schip (de maatschappelijke opvang - open groepen) vallen.

Civiel Traject Beraad (Noord-Oost Brabant) – betrokken zijn onder andere Via Jeugd (Icarus en Almata), Jutzt, OGH: Brengt alle domein-overstijgende disciplines bij elkaar (o.a. Jeugd-GGZ, Onderwijs, LVB, Jeugd en opvoedhulp, aansluiting op voorliggend veld) en zorgt voor betere overdracht en samenwerking ten behoeve van de jongere. Het Civiel Traject Beraad

heeft daarbij een monitorrol op langere termijn en signaalfunctie naar gemeente(n) rondom hulpaanbod en soms rondom financiering voor een 'out of the box' oplossing. Samen met jongere en ouders wordt bezien welke zorg passend is, of JeugdZorgPlus daarbij past als onderdeel van een traject of dat er toch alternatieven zijn (al dan niet met voorlopige machtiging). Met uiteindelijk tot doel gesloten plaatsingen te voorkomen, verkorten en ervoor te zorgen dat er duurzame vervolgplekken zijn. Eerste resultaten zijn positief.

Samenwerking Schakenbosch (Jeugdformaat, Ipse de Bruggen en Parnassia Groep): Sinds juli 2019 zijn er vier kleinschalige logeerhuizen van moederorganisatie Jeugdformaat specifiek verbonden aan Schakenbosch. De logeerhuizen vallen (tijdelijk) onder de organisatorische en inhoudelijke aansturing van Schakenbosch, zodat de behandelmethodieken van Schakenbosch en de logeerhuizen optimaal op elkaar afgestemd kunnen worden. Al gedurende het verblijf van de jongere op Schakenbosch, worden medewerkers van de logeerhuizen betrokken in de behandeling. Voor jongeren betekent dit dat zij op een vloeiende, zeer geleidelijke wijze vanuit de JeugdZorgPlus kunnen uitstromen naar de open, kleinschalige vervolgvoorziening. Hierdoor ontstaat meer continuïteit in het behandeltraject en wordt de kans op een succesvolle, duurzame uitstroom zo groot mogelijk. Deze werkwijze sluit onder meer aan bij de ontwikkelacties "matching & plaatsing: geen doorplaatsingen en een vast woonperspectief" en "ontwikkelen kleinschaligheid en verbondenheid" uit het plan "De best passende zorg voor kwetsbare jongeren".

Academische Werkplaats RisicoJeugd: Er is een landelijke samenwerking opgericht, gericht op kennisontwikkeling en onderwijs rondom de meest kwetsbare risicojeugd. Met onder andere Pluyn-Intermezzo, Curium-LUMC, Spirit-de Bascule, Vumc, HS Leiden, HS Windesheim, Teylingereind, gemeente Utrecht, Amsterdam en Almere met intentie van alle G4 om aan te sluiten, evenals Horizon. Gezamenlijk leren en ontwikkelen door samenwerkende organisaties gaat voorbij aan concurrentie die ten grondslag ligt aan aanbestedingen. Vanuit de visie de zorg voor jongeren blijvend te verbeteren.

Horizon: "Oude aanbod" wordt omgezet naar kortdurend, systeemgericht en krachtgericht werken volgens gezamenlijk geïnformeerde besluitvorming. Daarvoor zijn nu vier beschreven en onderbouwde methoden ontwikkeld die op de locaties geïmplementeerd worden (School2Care, Jouwzorg, Gezinsbehandeling, Gezin Totaal). Deze methoden voldoen aan de ontwikkelingen die in het plan 'De best passende zorg voor kwetsbare jongeren' beschreven staan: terugdringen dwang en drang, meer gezinsgericht werken, meer het netwerk betrekken en meer vanuit krachten en mogelijkheden werken. Hiermee worden residentiële vormen van zorg teruggedrongen (omzetten van bedden naar stoelen, het verkorten van verblijfsduur, zonder daarbij de specialistische zorgfunctie te verliezen). Hierbij is breed ingezet op het onderzoeken samen met zorgpartners, ervaringsdeskundigen, wetenschappers en eigen professionals van het 'waarom' van oude handelen en de plek die in het grotere systeem wordt ingenomen.

Vier instellingen zijn twee gezamenlijke Gezinsteams gestart: GGZ NHN-Triversum (GGZ), Lijn5 (LVB), Brijder (Verslavingszorg) en Parlan (Jeugd en Opvoedhulp). Deze ambulante teams zijn vakgebied overstijgend en werken volgens de FACT-methodiek. Doel hiervan is om meer complexe gezinnen passende ambulante zorg te bieden, en tevens psychische en psychiatrische problematiek van ouders te kunnen behandelen. Mede hierdoor zullen opnames van jeugdigen in klinische voorzieningen voorkomen worden. Indien opname in klinische

voorzieningen toch nodig blijft, zullen deze Gezinsteams de opnames voorbereiden en 'in the lead' blijven tijdens de opname, zodat de opname zo kort mogelijk duurt. Deze werkwijze past onder andere bij 'versterken van het voorveld en versterken ambulante hulp' en 'gezinsgericht werken & behandelen van ouders' uit het plan "De best passende zorg voor kwetsbare jongeren".

Transferium (Parlan): Er zijn de afgelopen jaren twee kleinschalige voorzieningen gecreëerd. Doel van deze kleinschalige voorzieningen is tweeledig; het bieden van maatwerk van jongeren die moeilijk in grotere groepen kunnen functioneren enerzijds en het voorkomen van doorplaatsingen door het bieden van een woonvorm waar jongeren met zeer ingewikkeld gedrag langdurend kunnen wonen anderzijds. Er wordt werkelijk zorg op maat geboden voor deze jongeren. Jongeren hebben een eigen slaapkamer, inclusief keukentje en toilet. Er wordt gewerkt via Herstel gericht Werken, met tevens een focus langdurig perspectief. Deze werkwijze past binnen de ontwikkelingen rond kleinschalige voorzieningen in combinatie met voorkomen doorplaatsingen uit het plan.

Pluryn: Het programma Preventie suïcidaal gedrag is organisatie breed uitgevoerd en ingebed; visie is uitgewerkt, beleidsrichtlijnen zijn vernieuwd, werkprocessen zijn aangepast. Alle professionals en leidinggevenden hebben gesprekstraining en E-learning gevolgd. In het verlengde hiervan zijn teamtrainingen ingezet, en is een kennisnetwerk rond dit thema opgebouwd. Bij dit programma wordt nadrukkelijk samengewerkt met ouders. Opgedane ervaringen worden gebruikt voor het opzetten van het project suïcidepreventie in breed project verband.

Karakter en Conrisq-groep: De instellingen werken nauw samen binnen een ZIKOS-afdeling waar jongeren worden behandeld die o.a. kampen met ernstig zelfdestructief en suïcidaal gedrag. De jongeren worden intensief beveiligd, maar kunnen binnen de aangepaste omgeving meedoen aan (onderwijs)activiteiten en contacten hebben met leeftijdsgenoten. Medewerkers van Karakter worden gedetacheerd naar Conrisq-groep en consulteren behandelteams of dragen bij aan behandeling van jongeren. Er wordt samengewerkt om de best passende zorg te kunnen bieden op maat, expertise wordt uitgewisseld, wederzijdse overdracht wordt goed voorbereid en begeleid zodat een ingezette behandelaanpak kan worden voortgezet.

Samenwerking jeugd-GGZ, Dimence, Mindfit, Transfore: De GGZ volwassenen en jeugd werken nauw samen waarbij naast de behandeling van de klachten van de ouder ook het ouderschap en de ontwikkeling van de ouder-kindrelatie onderdeel kunnen zijn van de behandeling als de ouder(s) daarvoor openstaan. Contextueel Behandelen slaat een brug tussen geestelijke gezondheidszorg van jeugd en volwassenen. Gezinsleden worden niet afzonderlijk behandeld, maar in de samenhang van het gezin en binnen de (relationele en maatschappelijke) context waarin zij leven, vanuit een gezamenlijke expertise van jeugd-GGZ en Dimence, Mindfit of Transfore. Zowel de diagnostiek als de behandeling wordt in een multidisciplinair overleg tussen alle betrokken behandelaren besproken en op elkaar afgestemd.

Er wordt vanuit een gedeelde visie behandeld. Daar waar nodig of wenselijk wordt er ook daadwerkelijk samen behandeld. Op deze wijze wordt specialistische kennis en ervaring van zowel de psychopathologie van de ouder(s) als van het (jonge) kind samengebracht. Fragmentatie van de hulp wordt hiermee tegengegaan. Het mentaliseren van zowel het cliëntsysteem als het hulpverleningssysteem wordt bevorderd en behandelaren worden 'gefaciliteerd' in het bieden van holding aan gezinnen met ernstige problemen.

Belemmeringen Best passende zorg voor de kwetsbare jongeren

De beweging was al in gang gezet en heeft meer vaart gekregen. Zijn we tevreden? Nee. We zijn minder ver dan we hadden willen zijn. Daarvoor zijn verschillende redenen. De gehele chaos waarin de jeugdzorg zich bevindt (zie hoofdbrief) inclusief een aantal organisaties die op omvallen staan plus rechtszaken die lopen over aanbestedingsprocedures, vertraagde projectfinanciering, en het feit dat cultuurveranderingen meer tijd kosten dan gehoopt. Organisaties willen wel, maar kunnen met hun huidige vermogen niet en de huidige instelling en zorg in stand houden én tegelijkertijd nieuwe vormen van zorg en bijbehorende faciliteiten financieren.

Daarbij komt dat het systeem niet meteen verandert als er één radartje wijzigt. Het vergt volgehouden aandacht en veel uitleg aan alle partners, inkopers en mensen die gebruik maken van residentiële zorg, ook zij verwachten een bepaald aanbod. De behoefte aan 'het oude' is daarbij niet zomaar weg. Daarnaast is stabiliteit van personeel en het daarmee kunnen opbouwen van voldoende personele kwaliteit om het goede goed te kunnen (gaan) doen ook een groot aandachtspunt. We hebben de professionals keihard nodig. Wat daarbij niet helpt is dat het nagenoeg niet (gemeentelijk) te financieren is dat in kleinere groepen en/ of met meer groepswerkers op de groep gewerkt kan worden.

Zoals ook uit de voorbeelden blijkt, gebeurt er op inhoudelijk vlak ondanks de penibele situatie waarin verschillende instellingen zich bevinden al heel veel. De mate waarin het lukt om deze situatie te beïnvloeden vormt een kritische succesfactor voor een beweging naar eerder, sneller en beter passende hulp voor kwetsbare jongeren in een liefdevolle, stabiele en veilige omgeving. Daarnaast is het van belang om initiatieven, projecten en bewegingen in de regio's die integraliteit in de aanpak concreet handen en voeten geven (domein- en organisatie-overstijgend) met elkaar te verbinden, te versterken en te vergroten. Op die manier ontstaat een stevig fundament onder de opgave. Gemeenten hebben hier een faciliterende en zelfs sturende rol in, omdat in zowel het voor- als in het achterliggend veld autonome ketenpartners opereren waar zorgaanbieders geen directe invloed op hebben.

De (problematiek) van de doelgroep van Jeugdzorgplus wordt, onder meer door de ambulantisering en afbouw van bedden in de geestelijke gezondheidszorg en justitiële jeugdinrichtingen, steeds complexer. De ambitie om de behandelduur in de Jeugdzorgplus te verkorten en de inzet van vrijheidsbeperking terug te dringen, moet bezien worden tegen het licht van deze ontwikkelingen en lijkt hier soms haaks op te staan. Alhoewel steeds beter wordt samengewerkt tussen de partners, is het nog geen stabiele nieuwe situatie. Volhardend blijven volhouden, gezamenlijk de schouders er onder zetten is wat nodig is.

Een belangrijke achilleshiel is de fysieke omgeving (gebouwen, inrichting van ruimten) en de financieringsstructuur die niet toegerust is op het gaan bieden van meer flexibele / meer ambulante vormen van (thuis)zorg en onderwijszorg. De financieringsmallen die bedacht zijn,

passen niet altijd. Niet omdat de vormen duurder zijn, maar het geldt dat normaliter besteed werd aan deze jeugd via residentiële zorg moet nu in andere vormen (meer maatwerk) beschikbaar komen (en dus ook via andere kanalen).

Een overbruggings"krediet" is nodig, omdat de winkel tijdens de verbouwing open moet blijven (financiering tijdelijke leegstand). Deze opgave moet meer regionaal gecoördineerd worden om echt verschil te kunnen maken. Zo is bijvoorbeeld bovenregionale beschikbaarheidsfinanciering of stapelfinanciering nodig, zodat er altijd plekken beschikbaar zijn (net als bij de brandweer) of als jongeren tijdens hun verblijf bij de jeugdzorgplus tegelijkertijd al begeleid worden door hun toekomstige gezinshuisouders.

Veel energie en tijd zit in de dialoog en het komen tot afspraken met gemeenten. Aanbieders zijn verantwoordelijk voor de zwaarste groep en hebben beperkte tot geen invloed op instroom van Jeugdzorgplus en organisatie van het voorveld. Deze aanbieders zijn echter wel hoofdelijk aansprakelijk indien er volumewijzigingen zijn. In praktijk gaat het te veel over geld, afrekeningen, verschillende financieringssystemen en plafonds die worden overtreden. De uitstroom vraagt hierbij veel aandacht omdat daar niet altijd passende voorzieningen beschikbaar zijn.

Kleinschalige voorzieningen in woonwijken is een prachtig initiatief. De 'onverdraagzaamheid' van de 'samenleving' (wijk) om jongeren met moeilijk gedrag in nabije omgeving te hebben is complex en vraagt continue aandacht. Deze veroordelende houding speelt ook bij partners als politie en wijkteams. Daarbij is het complex om onderwijs vorm te geven voor deze jongeren. Begeleiding is veel nodig, deze begeleiding wordt echter niet bekostigd. Ook werkt beschikbaarheid (en financiering) van geschikte kleinschalige woonlocaties belemmerend om het concept verder uit te breiden.

Daarbij zijn de verwachtingen hooggespannen, zowel ten aanzien van het plan Best Passende Zorg als daarbinnen STROOMop. De resultaten hadden gisteren al geboekt moeten zijn. Daarbij wordt wel vergeten dat er al veel in gang gezet is. De beweging rondom STROOMop loopt al langer met als belangrijk element dat het een beweging is met een sterke inhoudelijke signatuur en draagvlak. De veranderfilosofie richt zich vooral op het versterken van deze 'stroom' langs verschillende wegen.

Bijlage - Actieplan Pleegzorg

Inleiding

In mei 2017 hebben Jeugdzorg Nederland, de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP), de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en de ministeries van VWS en J&V het actieplan pleegzorg⁵ gelanceerd in reactie op de opgaven waar pleegzorg op dat moment voor stond. Met het actieplan, dat in 2018 onderdeel is geworden van actielijn 2 van het programma Zorg voor de Jeugd, werken we aan verschillende vraagstukken langs vier hoofdlijnen:

Continuïteit en stabiliteit, ook na het 18^e jaar
Werven en screenen van pleegouders
Toerusten van pleegouders
De positie van pleegzorg als vorm van jeugdhulp

Stand van zaken

Tweeënehalf jaar na de lancering van het actieplan pleegzorg kunnen we constateren dat binnen de hoofdlijnen belangrijke acties zijn verricht en ontwikkelingen in gang zijn gezet. Pleegzorg wordt standaard ingezet tot 21 jaar en het Kwaliteitskader voorbereiding en screening in de pleegzorg is geactualiseerd. Ook is er een onafhankelijk informatie- en belangenbehartigingspunt voor pleegouders opgericht.

Tien pleegzorgaanbieders werken met ketenpartners, pleegouders en jeugdigen aan verschillende aanpakken om breakdown van pleegzorgplaatsingen en uitval van pleegouders te voorkomen en er is onderzoek gedaan naar de uitval van pleegouders. De opbrengsten worden in 2019 en 2020 gedeeld met de andere pleegzorgaanbieders en ter beschikking gesteld aan de gehele sector.

We hebben een belangrijke stap gezet in het versterken van het leer- en ontwikkelaanbod voor pleegouders. Het leeraanbod wordt nog verder doorontwikkeld en de komende jaren bouwen we een online platform voor pleegouders om te leren, kennis op te doen en elkaar te ontmoeten.

Via de jaarlijkse Week van de Pleegzorg wordt veel aandacht voor pleegzorg gegenereerd en krijgt de samenwerking met gemeenten steeds verder vorm, zowel wat betreft de werving als ook gericht op de binding & behoud van de pleegouders. Op 30 oktober jl. hebben we als aftrap van de Week van de Pleegzorg de nieuwe campagne 'Open je wereld.nu' voor het werven van pleegouders gelanceerd. De campagne heeft een landelijke en regionale impact en maakt gebruik van de uitkomsten van het traject 'Werving van pleegouders' waarvoor Garage2020 samen met de sector in kaart heeft gebracht hoe de werving van nieuwe pleegouders kan worden geoptimaliseerd. De campagne geeft belangstellenden inzicht in de verschillende perspectieven die de wereld van pleegzorg verbindt. Deze informatie wordt stapsgewijs aangeboden in een serie van vier mails in een periode van een maand.

In de pilots 'Ruimte voor jeugdhulp in gezinsvormen creëren' werken vijf jeugdhulpregio's aan het krijgen van inzicht in wat het vraagt van gemeenten om een stimulerende en/of faciliterende rol te pakken om kinderen zo thuis mogelijk op te laten groeien. Dit doen ze in

---

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/05/30/kamerbrief-over-het-actieplan-pleegzorg>

samenwerking met opvoeders, professionals en aanbieders. De geleerde lessen worden in het voorjaar 2020 landelijk gedeeld, zodat ook andere jeugdhulpregio's er profijt van kunnen hebben.

Tot slot participeren we in de organisatie van een pleegjongerenparlement in het voorjaar van 2020 en start in het najaar 2019 een project Samenwerking pleegouders, jeugdbeschermers en pleegzorgprofessionals.

Tijdpad

Thema	Vervolgacties	Planning
Continuïteit en stabiliteit	Uitwisselen en delen opbrengsten 'Actieonderzoek continuïteit' rond voorkomen breakdown en uitval pleegouders met pleegzorgaanbieders	Najaar 2019 t/m medio 2020
	Ter beschikking stellen opbrengsten actieonderzoek voorkomen breakdown en uitval pleegouders aan gehele sector	Najaar 2020
Werven en screenen pleegouders	Uitvoering wervingscampagne Open je wereld.nu	30 oktober 2019 t/m 31 december 2019
Toerusten van pleegouders	Uitbreiden leeraanbod voor pleegouders met drie modules	Najaar 2019
	Verder ontwikkelen leeraanbod en bouwen online platform voor pleegouders voor kennis, leren en ontmoeting	Najaar 2019 t/m voorjaar 2021
De positie van pleegzorg als vorm van jeugdhulp	Landelijk delen geleerde lessen pilots 'Ruimte voor jeugdhulp in gezinsvormen'	Voorjaar 2020
	Uitvoering project Samenwerking pleegouders, jeugdbeschermers en pleegzorgprofessionals	Najaar 2019 tot medio 2021
	Organisatie Pleegjongerenparlement	Voorjaar 2020

Goede voorbeelden⁶

Leeraanbod voor pleegouders

In het programma 'Versterken van de kracht van pleegouders' breiden de samenwerkende partners het leeraanbod voor pleegouders uit:

- 'Road to recovery': traumatraining voor pleegouders van pleegkinderen met LVB-problematiek, wordt vertaald en uitgegeven voor de Nederlandse markt
- Online video's 'Een hechte uitdaging - pleegkinderen opvoeden met vallen en opstaan': korte trainingsvideo's gebaseerd op het gelijknamige boek van Inge VandeWeege
- Samenwerken pleegouders en ouders: werkzame elementen (uit eerder onderzoek) worden uitgewerkt in (video)verhalen die kunnen worden ingezet in de training van pleegouders, inclusief een handreiking met werkvormen voor pleegzorgaanbieders

⁶ De voorbeelden die genoemd worden in deze bijlage zijn niet uitputtend, maar geven wel een beeld van de in gang gezette bewegingen.

Therapeutische pleegzorg

Door bundeling van krachten bieden Spirit en de Bascule sinds 2018 een gevarieerder pleegzorgaanbod dan de organisaties eerder afzonderlijk deden. Er is in 2018 een multidisciplinair therapeutisch pleegzorgteam samengesteld met medewerkers van beide organisaties. Dit team bestaat o.a. uit een kinder- en jeugdpsychiater, een GZ-psycholoog, een systeemtherapeut en een orthopedagoog, die veel ervaring hebben in hulpverlening binnen een pleegzorgcontext. Dit team kan bij pleegzorgplaatsingen vroegtijdig meedenken en -kijken, specialistische diagnostiek uitvoeren en/of aanvullende behandeling of behandelinterventies aanbieden. De ambitie is om tijdig de juiste zorg en ondersteuning te bieden om op deze manier de ontwikkeling van het pleegkind te bevorderen en het pleeggezin gedegen ondersteuning te bieden, waardoor breakdown kan worden voorkomen.

Gedeeld opvoederschap

EntreaLindhout werkt vanuit de opvatting van gedeeld opvoederschap. De organisatie heeft op dit thema veel (literatuur- en praktijk)onderzoek gedaan, in samenwerking met het Lectoraat Jeugd en Gezin van de Christelijke Hogeschool Ede, Jeugdbescherming Gelderland en Stichting Samen voor het kind. De onderzoeksresultaten zijn verwerkt in de visie en werkwijze. Dat betekent dat een van de kernen van het pleegzorgproces gericht is op de samenwerking, liefst synergie, tussen ouders en pleegouders. En omdat het een van de kernen is, is die samenwerking verwerkt in brochures, voorlichtingen, het voorbereidingsstraject voor pleegouders, in de matchingsprocedure en de deskundigheidsbevordering. Entrea Lindhout heeft in dat kader bijvoorbeeld een aantal trainingen, gericht op pleegouders en op jeugdprofessionals, zoals de training 'Leven met twee families'. Bij bijeenkomsten rondom dit thema worden ook altijd ouders uitgenodigd. Uiteindelijk met als doel dat er in de dagelijkse praktijk – bij gesprekken met ouders en pleegouders, afwegingen, beslismomenten – 'als vanzelf' zo gedacht wordt.

Project Pubertijd!?: een groeispurt

Pubertijd is vaak een roerige periode voor (pleeg)kinderen en andere gezinsleden. Met het project 'Pubertijd!?' draagt Pactum bij aan een verdere bewustwording bij zowel professionals, pleegouders als (pleeg)kinderen over 'alles wat er rondom de pubertijd in een pleeggezin bij kan komen kijken'. Meer bewustwording zorgt voor meer draagkracht bij en samenwerking met elkaar. Het zorgt er bijvoorbeeld voor dat pleegouders en professionals in de pleegzorg alert en bereid zijn om de (mogelijke gevolgen van) pubertijd van een pleegkind tijdig te herkennen (en te erkennen), samen aan te pakken, naar oplossingen te zoeken en hulpbronnen zoals specialistische hulp in te schakelen als dat nodig is. En om de kans op breakdown te verkleinen.

Om pleegkinderen en eigen kinderen in een pleeggezin bewust te maken ontwikkelt Pactum met en voor hen en met JongWijs, een luchtige 'tool' (bijvoorbeeld film, forum, magazine): 'Hoe overleef ik een pleeggezin?: Tips en Trucs!'. Met pleegouders en pleegzorgbegeleiders wordt een thema-avond voor pleegouders georganiseerd: 'Goed voorbereid op de pubertijd!?. En samen met studenten van de Christelijke Hogeschool Ede leren professionals van ervaringen die al in en door pleeggezinnen rondom pubertijd zijn opgedaan: 'Pubertijd!?: een bijzonder geval.'. Deze ervaringen worden gebruikt als input voor reflectiebijeenkomsten voor professionals in de pleegzorg, zodat hun bewustzijn rondom pubertijd in pleeggezin wordt versterkt.

2thePoint

Bij een pleegzorgplaatsing is het van belang dat het perspectief voor het kind zo snel mogelijk duidelijk wordt. 2thePoint is een module voor succesvolle terugkeer vanuit pleegzorg naar huis van De Rading. 2thePoint werkt met 2 opvoeders (ouders en pleegouders) en het kind samen aan een duidelijk perspectief (thepoint). Het doel van 2thePoint is het creëren van duidelijkheid over het perspectief voor een pleegkind, waarbij de mogelijkheid van opgroeien bij de biologische ouders zo goed mogelijk is onderzocht. Alle partijen rond het kind (ouders, pleegouders, gezinsvoogd en hulpverleners) werken samen om bij de ouders thuis een klimaat te scheppen waarin het kind veilig kan opgroeien. Het samenwerken gebeurt onder leiding van de pleegzorgbegeleider van 2thepoint.

Het succesvolle aan 2thePoint is dat er zeer transparant gewerkt wordt met ouders, waardoor het voor hen helder is wat de doelen zijn en waar ze aan moeten werken om hun kind weer thuis te krijgen. Ouders geven aan dat zij zich erkend en gezien voelen, dat er niet over hen maar met hen gesproken wordt. Ouders ervaren het als waardevol dat zij concrete en intensieve ondersteuning krijgen bij de opvoedvaardigheden. Wanneer er besloten wordt dat het kind definitief in een pleeggezin blijft wonen, is de ervaring dat ouders dit besluit beter kunnen begrijpen en beter kunnen verdragen.

#Opladers

#Opladers in regio Midden IJssel/Oost Veluwe is een van de pilots in 'Ruimte voor jeugdhulp in gezinsvormen creëren'. De regio legt de focus op een preventief project op de schoolpleinen. Het schoolplein als krachtplaats. Daar waar ouders elkaar ontmoeten en waar verbinding ontstaat om iets te doen voor een andere ouder, wordt ondersteuning ingezet met het project #Opladers. Sommige ouders kunnen wel eens een steuntje in de rug gebruiken en sommige ouders zijn zelf ook best bereid om een ander dat steuntje in de rug te geven. En die rol kan ook wisselen in bepaalde fases in een leven. Met het project #Opladers wil de regio ouders helpen om beide rollen te kunnen spelen. In de regio heeft elke gemeente een aanjager voor het project, er is per gemeente een pilot-school aangewezen om te starten met dit project en er is een ondersteunende marketing campagne.

Integrale Pleegzorg+

Integrale Pleegzorg+ is een samenwerking van Stichting Timon en Karakter Kinder- en Jeugdpsychiatrie voor kinderen, jongeren en hun ouders die nu aangewezen zijn op 24-uurszorg in een leefgroep of kliniek. Door de samenwerking dragen de organisaties zorg voor een goede ondersteuning van pleeggezinnen zodat deze kinderen in een pleeggezin terecht kunnen en 'zo thuis mogelijk' kunnen opgroeien

Belemmeringen

Als we nu de stand opmaken kunnen we constateren dat er veel is gebeurd en dat er tegelijkertijd ook nog veel te doen is. We zijn er nog niet. En dat kan ook niet. Door de grote druk op het jeugdstelsel (zie hoofdbrief) gaan sommige ontwikkelingen minder snel of verlopen anders dan wij of anderen zouden willen. Wat ons betreft is zorgvuldigheid echter belangrijker dan snelheid. En is zorgvuldigheid belangrijker dan veelheid. Misschien zien we nog meer opgaven voor de pleegzorg, maar in de dynamiek waarin de jeugdhulpaanbieders verkeren is het allereerst nodig om rust en ruimte te creëren om nog beter te doen wat we in

eerste instantie in het Actieplan Pleegzorg met elkaar hebben afgesproken en de uitkomsten en resultaten te borgen. Samen met de partners binnen het Actieplan Pleegzorg maken we binnenkort de stand op en bekijken we wat er nog nodig is om de ambities uit het actieplan verder te kunnen verwezenlijken. Naast rust en ruimte zien we daarbij ook een nadrukkelijke verantwoordelijkheid voor gemeenten, bijvoorbeeld door het aangaan van meerjarencontracten met een fair tarief en meer gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de verbeterplannen en implementatie.

Bijlage - Koersdocument Gezinshuizen

Inleiding

Ons gezamenlijke streven is dat jeugdigen kunnen opgroeien in hun eigen gezin, maar als dat om wat voor reden dan ook niet lukt, dan zijn gezinshuizen een belangrijk alternatief voor als het thuis niet meer lukt. Om te zorgen dat kinderen zo thuis mogelijk kunnen opgroeien werken we dan ook aan het versterken van de gezinshuizen.

In mei 2019 is het koersdocument 'Sterke gezinshuizen – Een natuurlijk gezinssysteem waar kwetsbare kinderen zich thuis voelen' door minister de Jonge aangeboden aan de Kamer. Kern van de koers vormen de Kwaliteitscriteria Gezinshuizen, die in dezelfde periode gepresenteerd zijn. Het koersdocument is opgesteld met een groot aantal partners in het veld, zoals BGZJ, Gezinshuis.com, Present 24x7, NJi, VNG en het Ministerie van VWS. In dit koersdocument wordt geschetst wat nodig is om een nog stevigere en toekomstbestendigere waarde te krijgen in de jeugdhulp.

Stand van zaken

De opgaven en acties uit het koersdocument zijn de afgelopen maanden uitgewerkt tot een uitvoeringsagenda met vier lijnen. Doel is om eind 2019 alle randvoorwaarden voor een lerende implementatie gereed te hebben. In de uitvoering willen we zoveel mogelijk bijstaande structuren en initiatieven (lokaal, regionaal en landelijk) aansluiten. Er gebeurt al veel en dat willen we versterken. De lijnen van de uitvoeringsagenda zijn:

1. *Positionering van gezinshuizen*
2. *Verbinding met andere actielijnen Zorg voor Jeugd*
3. *Leren in netwerken*
4. *Opleiden van gezinshuisprofessionals*

Binnen de eerste uitvoeringslijn ligt de focus de komende periode om gemeenten bewust te maken van de rol en positie van gezinshuizen in het jeugdhulplandschap zodanig dat gezinshuizen een vanzelfsprekende en passende positie in de (bestaande) structuur van de 42 jeugdhulpregio's innemen. Ter ondersteuning zullen een aantal producten worden ontwikkeld, zoals regiokaarten met een cijfermatige en visuele weergaven van de stand van zaken per regio. Ook zullen producten worden gemaakt ter ondersteuning van de inkoop. Zoals een factsheet waarin de kwaliteitscriteria visueel worden gemaakt.

In de tweede uitvoeringslijn - de verbinding met andere projecten en actielijnen - zal de kern van het vraagstuk de komende periode liggen bij Matching & Plaatsing, zoals dat in Plan best passende zorg voor kwetsbare jongeren is benoemd. Het gaat dan onder andere om het expliciet maken waarom gezinshuizen in het brede zorglandschap goed thuishoren, randvoorwaarden definiëren en waken voor integrale borging en uiteindelijke uitwerking voor gezinshuizen. Vormen van kleinschaligheid, rol onderwijs hierbij, specialistisch ambulantly voorveld versterken en pleegzorg in relatie tot gezinshuizen zullen nog verder vormgegeven worden vanuit het perspectief van gezinshuizen.

Basis voor het leren in netwerken, de derde uitvoeringslijn, vormen de Kwaliteitscriteria Gezinshuizen. De komende periode worden regionale miniconferenties georganiseerd om enerzijds de Kwaliteitscriteria bij meer mensen onder de aandacht te brengen, maar ook ter ondersteuning van de toepassing in de praktijk. Daarnaast wordt een 'Learning History'

ontwikkeld; het inzichtelijk maken van de lessen die geleerd zijn, waarin ook ervaringsverhalen en praktijkvoorbeelden worden beschreven. Resultaat is een online omgeving met een digitaal 'collectief geheugen'.

Het doel voor uitvoeringslijn 'Opleiden van gezinshuisprofessionals' is om te komen tot een passend opleidingsaanbod voor zowel nieuwe, als bestaande gezinshuisouders. Veel is al ontwikkeld of in ontwikkeling. Afstemming en prioritering is van belang en daar zullen we met elkaar stappen in zetten. Hiervoor zal een bijeenkomst worden georganiseerd met alle betrokken partijen, zoals hogescholen, de beroepsvereniging, zorgaanbieders en branches. Daarnaast willen we (het belang en de mogelijkheden van) vitaliteitstrainingen die al op verschillende plaatsen zijn ontwikkeld in het veld bij meer gezinshuisouders onder de aandacht brengen.

Tijdpad voor de komende periode

Thema	Vervolgacties	Planning
Positionering van gezinshuizen	Regiokaarten ontwikkelen, toetsen en in gebruik nemen	Najaar 2019 t/m medio 2020
	Kostprijsmodel gezinshuizen ontwikkelen	Najaar 2020 gereed
	Factsheet gezinshuizen t.b.v. inkoop	Najaar 2019 gereed
Verbinding met andere actielijnen Zorg voor Jeugd	Perspectief gezinshuizen binnen andere actielijnen verder vormgeven met input van het kernteam en opgerichte platform gezinshuizen	Najaar 2019 gereed
Leren in netwerken	Learning history ontwikkelen, inclusief vaststellen contouren, overzicht good practices en ervaringen	Medio 2020 gereed
	Regionale miniconferenties over kwaliteitscriteria gezinshuizen	Najaar 2019 t/m medio 2020
	Online omgeving gereed	Najaar 2019 tot medio 2021
	Start ontwikkelen programma van eisen onderzoek rond lerende implementatie	Vanaf medio 2020
Opleiden van gezinshuisprofessionals	Opleidingsaanbod: afstemmingsoverleg met alle betrokken partijen	Najaar 2019 gereed
	Vitaliteitstraining: communicatiemiddel om het thema vitaliteit onder aandacht te brengen gereed.	Najaar 2019 gereed

Goede voorbeelden⁷

Simba Familiehuis

Simba Familiehuizen is een familiegerichte methodiek die zich expliciet richt op het voorkomen dat families definitief uit elkaar vallen. Hiertoe worden broertjes en zusjes samen opgevangen. Alles in het Simba Familiehuis is erop gericht om de kinderen, indien mogelijk, weer terug te laten keren naar (een van) de ouders. Hierbij is veel aandacht voor het versterken en vergroten van het vangnet om de familie heen, het behoud van de normale omgeving en

⁷ De voorbeelden die genoemd worden in deze bijlage zijn niet uitputtend, maar geven wel een beeld van de in gang gezette bewegingen.

het contact met de eigen ouders tijdens de uithuisplaatsing. De eigen ouder(s) krijgen intensieve ondersteuning door een familiebegeleider. Simba Familiehuizen is een initiatief van SOS Kinderdorpen Nederland in samenwerking met Stichting Jeugdorp De Glind en Gezinshuis.com.

Gezamenlijke werving van gezinshuizen in Zuid-Limburg.

In Zuid-Limburg hebben de gemeenten in de regio Zuid-Limburg, Gezinshuis.com, Stichting Driestroom en Xonar de handen ineengeslagen en zijn het initiatief gestart om gezamenlijk de werving van nieuwe gezinshuisouders op te pakken. Er is gezamenlijk een informatieavond georganiseerd en er wordt aandacht gezocht voor gezinshuizen via diverse mediakanalen. Alle betrokken organisaties investeren samen in het werven van meer nieuwe gezinshuizen voor jongeren die een gezinshuisplek nodig hebben.

Gezinsparaplu

De gemeenten Amersfoort en Leusden draaien de pilot 'gezinsparaplu' waarin twee gezinshuizen zich ontfermen over pleegouders en gezinshuizen in de buurt, zodat er ondersteuning, coaching en praktische hulp wordt geboden en pleeg- en gezinshuisouders met elkaar in verbinding worden gebracht. Vanuit een gezinshuis wordt er als het ware een paraplu opgehouden voor andere pleeggezinnen en gezinshuizen waarin ouders en kinderen in een lastige situatie zitten. Bijvoorbeeld:

- Een middag in de twee weken een kind opvangen, zodat een ouder even ontlast wordt en tijd heeft voor zichzelf.
- Maatje voor een jongen of meisje in de buurt. Een soort van meeleeftgezin zijn. Een plek waar een kind even naar toe kan gaan.
- Een pleegkind dat een vriend of vriendin kan zijn van jouw kind en zo ook kennis maakt met andere kinderen en gezinnen.
- Een kind naar sport brengen en weer ophalen, omdat de eigen moeder de handen vol heeft aan de andere kinderen.

Belemmeringen

De jeugdhulp is volop in beweging. Er liggen veel opgaven op allerlei terreinen. Dat vraagt capaciteit, kennis en middelen. Als het gaat om de ontwikkeling en positionering van gezinshuizen in het zorglandschap voor jeugd vraagt iedere regio en iedere situatie om tijd, aandacht en maatwerk. Hiermee staat de haalbaarheid van de uitvoeringsagenda onder druk. Daarnaast is het een zorgpunt dat in niet iedere gemeente gezinshuizen als vanzelfsprekend wordt beschouwd om kinderen zo thuis mogelijk te laten opgroeien. Als alternatief voor zowel pleegzorg, als ook het voorkomen van een plaatsing in een Jeugdzorgplusinstelling.